

діяльність спеціальних (вільних) економічних зон має як свої переваги, так і недоліки. Переваги полягають у можливості залучити на непривабливі для вітчизняної економіки об'єкти та території інвесторів, в тому числі іноземних, що в подальшому потенційно має забезпечити розвиток не тільки цих об'єктів чи територій, але й сприяти розвитку економіки України в цілому. Недоліки – ті самі, що існували з самого початку впровадження таких вільних економічних зон – це зловживання та використання їх виключно для збагачення певних осіб та груп;

– на сьогодні вплив вільних економічних зон на розвиток національної економіки є маловивченим і дуже часто ґрунтується на політичних мотивах. Тому подальші дослідження повинні дати економічну оцінку впливу вільних економічних зон на розвиток національної економіки.

1. Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» від 06.09.2012 р. № 5205-VI [Електронний ресурс] / Офіц. сайт Верховної Ради України // Режим доступу до док.: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5205-17>.

2. Закон України «Про внесення змін до розділу ХХ «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування суб'єктів господарювання, які реалізують інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки» від 06.09.2012 р. № 5211-VI [Електронний ресурс] / Офіц. сайт Верховної Ради України // Режим доступу до док.: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5211-17>.

3. Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13.10.1992 р. № 2673-XII [Електронний ресурс] / Офіц. сайт Верховної Ради України // Режим доступу до док.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2673-12>.

4. Вільні економічні зони / [Електронний ресурс] // Режим доступу до док.: http://vuzlib.org/invest_D/4.htm.

5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс] / Офіц. сайт Верховної Ради України // Режим доступу до док.: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15/paao2470#o2470>.

6. Іванович І. Ю. Вільні економічні зони в Україні: проблеми становлення та розвитку / І.Ю. Іванович // [Електронний ресурс] // Режим доступу до док.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2009_5_1/192-196.pdf.

7. Постанова Кабінет Міністрів України «Про Концепцію створення спеціальних (вільних) економічних зон в Україні» від 14.03.1994 р. № 167 [Електронний ресурс] / Офіц. сайт Верховної Ради України // Режим доступу до док.: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/167-94-p>.

8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких урядових актів» від 25.09.2004 р. № 1109 [Електронний ресурс] / Офіц. сайт Верховної Ради України // Режим доступу до док.: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1109-2004-p>.

9. Постанова Кабінет Міністрів України «Про заходи щодо створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності» від 24.09.1999 р. № 1756 [Електронний ресурс] / Офіц. сайт Верховної Ради України // Режим доступу до док.: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1756-99-p>.

10. Коссе Д. Д. Особливості правового режиму оподаткування суб'єктів спеціальних економічних зон в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук за спец. 12.00.07. адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. І-т зак-ва Верховної Ради України. К., 2007 [Електронний ресурс] / Режим доступу до док.: <http://studrada.com.ua/node/13019>.

Essence of the special (free) economic areas is exposed in the article, their typification and principles of creation is given, efficiency of functioning of free economic areas is analysed in Ukraine, the prognosis of consequences is carried out on the economy of Ukraine of proceeding in the special (free) economic areas.

УДК 330.341.1

Гаврилюк В. Т.

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ТИПУ РОЗВИТКУ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОНЯТТЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ

У статті розглянуто передумови формування моделі економічного зростання на основі використання інноваційного типу розвитку що потребує обґрунтування нових пріоритетних напрямків розвитку економіки. Запропоновано розглядати поняття науково-технічний про-

грес як процес удосконалювання засобів і предметів праці, методів і форм організації виробництва на основі використання досягнень науки, фактори якого спрямовані на результативність процесу удосконалення знань, продукції, технології і організації виробництва.

Ключові слова: модель економічного зростання, інноваційний розвиток, технологія і організація виробництва, фактори організації виробництва.

I. Вступ. У сучасних умовах науково-технічні розробки визначаються як фактор соціально-економічного розвитку країни, тобто їм належить провідна роль у вирішенні економічних, соціальних, екологічних та інших проблем [1, 2]. Саме тому вирішення проблеми подолання кризового стану в економіці України, перш за все передбачає розвиток науково-технологічної сфери, яка забезпечувала б інноваційний характер промислового виробництва [3, 4,].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-технічний розвиток промислового виробництва вимагає реформування відносин власності, системи управління інноваціями, створення ринкового механізму регулювання економічних відносин [5, 6, 7]. Серед економістів України слід відзначити М. Туган-Барановського, якому належить пріоритет у розробці теорії інновацій [8], але обґрунтовані концепції Науково-технічного та інноваційного розвитку належать зарубіжним ученим [9, 10].

Як свідчить світовий досвід [11, 12, 13, 14], необхідність цілеспрямованого використання результатів науково-технічних досягнень пов'язана з переходом до машинної індустрії, відколи йде мова про технічний або науково-технічний прогрес.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. В сучасних умовах розвитку економіки України необхідна розробка нової моделі економічного зростання, що повинна ґрунтуватися на інноваційному типі розвитку та передбачати зміну поняття науково-технічного прогресу [15]. Це пов'язано з обґрунтуванням нових пріоритетів розвитку економіки, таких як підвищення добробуту, інтелектуалізація виробничої діяльності з використанням новітніх й інформаційних технологій. Крім того, необхідна розробка нової фінансово-кредитної політики, системи ефективного стимулювання інновацій та зміни типу підприємницької діяльності (розвиток венчурного підприємництва та залучення ризикового капіталу до фінансування інновацій) – [16].

II. Постановка проблеми. Метою статті є обґрунтування зміни економічних і соціальних показників підприємства в процесі впровадження і поширення нововведень для отриман-

ня таких результатів, що придатні для практичного використання на промислових підприємствах і отримання прибутку.

III. Виклад основного матеріалу. Науково-технічний прогрес являє собою процес удосконалювання засобів і предметів труда, технічних методів і форм його організації, а також організації виробництва на основі широкого використання досягнень науки. Це процес нагромадження знань, поступального кількісного і якісного розвитку продуктивних сил [17].

Сутність і фактори науково-технічного прогресу (НТП) варто розглядати, виходячи з наступних напрямків: результативного, ресурсного, комбінованого.

НТП викликає зміни на підприємстві на окремих видах виробництв, що обумовлені впровадженням нової техніки, нових технологічних процесів, нових видів продукції. Його прояви різні і можуть виявлятися у вигляді підвищення продуктивності праці в розрахунку на одного працюючого, на одну відпрацьовану людину-годину, чи у скороченні робочого часу зайнятого у виробництві промислово-виробничого персоналу. При цьому забезпечується виготовлення продукції з меншими витратами або більш високий обсяг виробництва з тими ж витратами. Крім того, зниження питомих витрат, зміни їхньої структури відбивається на зростанні доходів і життєвого рівня працюючих. Головним результатом НТП є економічна ефективність, що формується і матеріалізується у процесі виробництва.

Крім економічного аспекту НТП важливе місце займає технологічний, який відображає ефективність технічних, технологічних і організаційних рішень, а також застосовуваних форм оплати, стимулювання і мотивації праці робітників підприємства.

Екологічна складова НТП, значення якої зростає в сучасних умовах, сприяє узгодженню соціально-економічних і екологічних цілей розвитку підприємства й обумовлює необхідність розрахунку екологічної ефективності.

У зв'язку з тим, що існує визначене запізнювання прояву НТП в економічній і соціальній сферах, необхідна оцінка зміни економічних і соціальних показників підприємства в процесі впровадження і поширення нововведень. Їхнє впровадження сприяє прискоренню розвитку підприємства у випадку, коли воно є незалежним від зовнішніх умов. При впливі факторів зовнішнього середовища економічний ефект

від упровадження нововведень знижується. Це може бути зв'язане з неадекватним рівнем розвитку суміжних галузей, невідповідністю споживачів до використання продукції, що випускається, невідповідністю кваліфікаційного рівня персоналу. У випадку передчасного впровадження нововведень економічний ефект може бути негативним. Це свідчить про те, що технічний рівень нововведення знаходиться в прямій залежності від стану і ступеня підготовки основних виробничих фондів, нормативної забезпеченості виробництва сировиною, матеріалами, енергетичними ресурсами, комплектуючими виробами, рівня кваліфікації персоналу, умов організації виробничого процесу і системи управління. Тому доцільне використання програмно-цільового планування і управління, що забезпечує можливість обґрунтування і формулювання кінцевих цілей інноваційного процесу на підприємстві [18, 19].

В умовах економіки, що трансформується, науково-технічний розвиток підприємств є однією з найважливіших складових інноваційної стратегії. Її недооцінка сприяє швидкій втраті позицій підприємства на ринку, спаду виробництва, банкрутству підприємства, росту безробіття тощо. Це обумовлює необхідність забезпечення випереджального інноваційного розвитку підприємства в порівнянні з іншими сферами його діяльності.

У зв'язку з тим, що в сучасних умовах складно зберегти протягом тривалого часу ефективну монополію на використання нововведення, вони стають надбанням багатьох підприємств. Крім того, на процес освоєння інновацій впливає безліч факторів, таких як: відсутність необхідних знань, навичок і досвіду; дефіцит матеріально-технічних, трудових і фінансових ресурсів.

Важлива роль у розвитку інноваційної діяльності підприємства приділяється науково-технічній політиці держави, що представляє собою систему заходів, спрямованих на підтримку розвитку, утворення науки і прогресу техніки. Головний зміст науково-технічної політики держави стає у визначенні пріоритетних напрямків розвитку інноваційної діяльності та пошуку основних шляхів підтримки підприємств. Такі шляхи, як правило, закріплюються у державних чи регіональних програмах. Об'єкт інноваційної політики – це ресурсний потенціал країни і перш за все – інтелектуальний потенціал, бо традиційні ресурси об-

межені, а залучення інтелектуального потенціалу – необмежене.

В процесі формування науково-технічної політики держави необхідно вирішувати проблеми, що пов'язані з забезпеченням взаємозв'язку між науково-технічними, економічними і соціальними напрямками розвитку в межах єдиної інноваційної політики, а також з забезпеченням оптимальності використання ресурсів. Крім того, слід враховувати ступінь невизначеності інноваційних процесів [20].

Державна підтримка інноваційної діяльності включає надання підприємствам безпроцентних і пільгових позик, зниження ставок оподаткування прибутку, виключення з бази оподаткування поточних витрат на НДДКР, створення регіональних фондів для стимулювання інноваційної діяльності, системи захисту і підтримки технопарків, амортизаційні пільги тощо. Крім того, важливим напрямком державної підтримки є пряме фінансування інноваційної діяльності щодо створення прогресивної техніки, технології, доплат висококваліфікованим науковим кадрам, прийняття державних цільових програм інноваційної діяльності.

Зарубіжний досвід [18, 21, 22] свідчить про те, що формування державної інноваційної політики засновується на конкретизації стратегічних цілей, виборі пріоритетів, визначенні шляхів їх досягнення, цілеспрямованій діяльності владних структур на державному та регіональному рівнях.

В Україні важливим, з точки зору розвитку організаційних форм інноваційної діяльності, на сучасному етапі є досягнення балансу інтересів всіх учасників інноваційної діяльності для розробки ґрунтовної науково-технічної стратегії та забезпечення ефективної інноваційної політики. Розмаїття форм власності, диверсифікація виробництва, обумовлена зростанням ролі інноваційних процесів в економіці країни, вимагають нового підходу до управління інноваційною діяльністю, що враховує не тільки раціональні форми організації виробництва, його ефективність, мінімізацію витрат, а й спроможність швидко адаптуватися до умов зовнішнього середовища. В сучасних умовах низький рівень забезпеченості науки, необхідність здійснення трансформаційних процесів сприяють створенню нових форм науково-виробничої діяльності на комерційній основі (науково-технічні парки, технополіси тощо).

Саме такі форми можуть забезпечити технологічні зміни та умови для прискорення інноваційних процесів, які можуть стати одним з важливих шляхів в досягненні стабільності соціально-економічного розвитку країни [22].

Науково-технічна стратегія розраховується на довгостроковий період і являє собою перспективну науково-технічну політику по формуванню пріоритетних цілей підприємства в галузі науки й удосконалювання техніки. Конкретні заходи по забезпеченню стратегічних задач у кожен даний період часу являють собою науково-технічну тактику. Вона включає комплекс заходів на найближчу перспективу, що забезпечують сталий розвиток критично важливих ділянок (вузьких місць виробничого процесу) і своєчасне відмовлення від безперспективних чи надмірно дорогих інноваційних проєктів і програм.

Науково-технічна стратегія є відносно стабільною, а науково-технічній тактиці властиві велика гнучкість і використання різних методів регулювання науково-технічної діяльності підприємства.

На сучасному етапі розвитку економіки України науково-технічна стратегія припускає: переорієнтацію науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок з військово-промислових задач на рішення соціальних проблем, спрямованих на підвищення життєвого рівня працюючих; підвищення конкурентоспроможності підприємств і продукції, що випускається; економію усіх видів ресурсів.

В основі будь-якої інновації знаходяться результати фундаментальних досліджень, що здійснюються в університетах, наукових лабораторіях і науково-дослідних центрах. Прикладні дослідження і розробки здійснюються, як правило, самими підприємствами. У країнах з розвинутою ринковою економікою наука підприємницького сектора є самим великим сектором по обсягу коштів, що витрачаються на НДДКР і по числу зайнятих у ньому фахівців і учених.

Слід зазначити, що країни Західної Європи і Японії приділяють у цілому більше (у порівнянні зі США) уваги програмуванню національних зусиль по проведенню НДДКР з таких пріоритетних напрямків як електроніка, обчислювальна техніка й інформатика, біотехнологія, нові матеріали. У той же час у США швидше, ніж в інших країнах йде процес установа партнерських відносин між універ-

ситетами і промисловими фірмами. Таким чином, у провідних країнах частка приватного сектора в національних витратах на НДДКР дорівнює і навіть може перевищувати частку державного бюджету.

IV. Висновки. Сучасні умови розвитку економіки України вимагають нової моделі економічного зростання на основі використання інноваційного типу розвитку та передбачати зміну поняття науково-технічного прогресу. Це зумовлено необхідністю обґрунтування нових пріоритетних напрямків розвитку економіки, а саме: підвищення добробуту населення, інтелектуалізація виробничої і управлінської діяльності на основі сучасних інформаційних технологій. Це передбачає реформування відносин власності, системи управління інноваціями та створення відповідного ринкового механізму щодо регулювання економічних відносин на промислових підприємствах.

Науково-технічний прогрес представляє собою процес удосконалювання засобів і предметів праці, методів і форм організації виробництва на основі використання досягнень науки. При цьому фактори НТП повинні бути спрямовані на результативність процесу удосконалення знань, продукції, технології і організації виробництва.

1. Социальная динамика современной науки. – М.: Наука, 1995. – 94 с.
2. Яковлев А. І. Соціально-економічна ефективність нововведень за умов ринку. – К.: ICDO, 1994. – 120 с.
3. Вовк В. Україна в контексті сучасних тенденцій і сценаріїв світового розвитку. Національні інтереси: Сб. наук. пр. Ч. 6. – Львів: Група дослідження проблем суверенітету, національних інтересів і безпеки, 2002. – С. 106-128.
4. Концепція державної промислової політики України / М. Г. Чумаченко, О. І. Амоша, М. І. Іванов та ін. – Донецьк, ІЕП НАН України, 2000. – 424 с.
5. Кастельс М. Информационная эпоха: Экономика, общество и культура: Пер. с англ. / Под науч. ред. О.И.Шкаратана. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
6. Гринева В. Н., Дудко П. Д., Крюк А. Г. и др. Проблемы развития современного общества: культура, инновации, высокие технологии и экология. – Харьков: Изд. ХГУ, 2003. – 300 с.
7. Кацура С. М. Інноваційна модель економічного зростання // Управління економікою переходного періода / НАН України. Ін-т економіки пром-сти. – Донецьк, 2000. – 300 с.
8. Туган-Барановський М. І. Політична економія. Курс популярний. – К.: Наукова думка, 1994. – 264 с.
9. Хорн Дж. К. Ван. Основы управления финансами: Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 800 с.
10. Шумпетер Й. Теория экономического развития: Исследование предпринимательской прибыли, капитала,

кредита, процента и цикла конъюнктуры. – М.: Прогресс, 1982. – 456 с.

11. *Бажал Ю. М.* Економічна теорія технологічних мін: Навч. посібник. – К.: Заповіт, 1996. – 238 с.

12. *Богданов А. И.* Стратегическое управление научно-техническим прогрессом на предприятии. – М.: ВАФ, 1991. – 219 с.

13. *Доброненский С. А., Маркова В. Д., Орлов Г. Н., Понуров С. В.* Опыт разработки и пути реализации комплексной программы развития предприятия. // Стратегия развития промышленных предприятий. – Новосибирск: Наука, 1990. – с. 33-43.

14. *Казанцев А. К.* Научно-техническое прогнозирование и программно-целевые методы управления исследованиями и разработками: Учебн. пособие. – Л.: ЛИЭИ, 1984. – 256 с.

15. *Рибак В.* Науково-технічний прогрес в Україні. // Економіст, 2001, № 12. – С.

16. Государственное финансирование научно-технического прогресса в развитых капиталистических странах. – М.: Финансы и статистика, 1989. – 239 с.

17. *Уткин Э. А., Морозова Г. И., Морозова Н. И.* Инновационный менеджмент. – М.: АКАЛИС, 1996 – 208 с.

18. *Казанцев А. К.* Научно-техническое прогнозирование и программно-целевые методы управления исследованиями и разработками: Учебн. пособие. – Л.: ЛИЭИ, 1984. – 256 с.

19. *Шкворець Ю.* Програмно-цільове управління ре-

алізацією пріоритетних напрямів соціально-економічного та науково-технічного розвитку. // Г. Економіка України, 2001, № 7, с. 33-39.

20. *Наливайченко С.* Здійснення регулюючої ролі держави в реалізації науково-технічної політики в умовах ринку. // Аналітично-інформаційний журнал “Схід”, 2002, № 3. – С. 17-19.

21. *Стерлин А. Р., Тулин И. В.* Стратегическое планирование в промышленных корпорациях США: опыт развития и новые явления. – М.: Наука, 1990. – 200 с.

22. *Суховой А. Ф.* Технополисы и технопарки за рубежом: особенности структурно-функционального анализа. – Екатеринбург, 1997. – 39 с.

In the article pre-conditions of forming of pattern of economic growth are considered on the basis of the use of innovative type of development, which needs ground of new priority directions of development of economy. It is suggested to examine a concept scientific and technical progress, as process of perfection of facilities and articles of labour, methods and forms of organization of production on the basis of drawing on accomplishments of science, the factors of which are directed on effectiveness of process of improvement of knowledges, products, technology and organization of production.

УДК 658.14

Гнатюк Т. М.

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ЗАГАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Розглядаються аспекти та сучасні тенденції формування структури загального капіталу підприємств. Проводиться діагностичний аналіз впливу структури капіталу на фінансові результати діяльності.

Ключові слова: структура капіталу, позиковий капітал, фінансовий важіль, фінансовий ризик, рентабельність поточних активів.

І. Вступ. Формування та ефективно використання капіталу підприємств в єдності закономірно пов'язаних між собою явищ і процесів економічного життя є визначальним елементом поступального розвитку економічних систем. Процеси створення, використання, приросту та структури капіталу на рівні виробник – споживача та формування механізму прийняття рішень господарюючими одиницями завжди знаходились в центрі уваги науковців, які займались мікроекономічним аналізом. Систематичне спостереження, реєстрація, збирання, скрупульозна деталізація, групування та вив-

чення фактів економічного життя на різних етапах розвитку економічної науки, стало основою накопичених знань про капітал підприємства, його склад, структуру та зміни під впливом управлінських рішень.

Дослідження проблем приросту капіталу та економічного зростання підприємств в Україні здійснювали Шульгіна Л. М., Лук'янова В. В., Герасименко С. С. та інші вітчизняні вчені. Їх дослідження ґрунтуються на працях відомих зарубіжних економістів Дж. К. Ван Хорна, Дж. М. Ваховіча, Э. Хельферта та інших, і стосуються дослідження причинно-наслідкових зв'язків між фактами, явищами господарського процесу і капіталізацією підприємства. Переважно усі дослідження були спрямовані на узагальнення та систематизацію визначальних факторів ефективного фінансування виробничо-господарської діяльності підприємств різних галузей економіки.

В численних наукових публікаціях різними авторами було виділено найсуттєвіші та абстраговано другорядні чинники що впливають на